

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh292>

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL YAZMA DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Sait TÜZEL*
Mehmet TOK**

Özet

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, bireylerin yazma süreçlerini kâğıttan ziyade dijital ortamlarda gerçekleştirmelerine yönelik cazip fırsatlar sunmaktadır. Tabletler, akıllı telefonlar ve taşınabilir bilgisayarlar, uzun yıllardır kâğıt ve kalem arasında süregelen ilişkiyi tehdit etmektedir. Bu duruma bağlı olarak dijital yazma, e-okuryazarlık, dijital okuryazarlık gibi kavramlar alan yazında tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin dijital ortamlardaki yazma tecrübelerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Durum çalışması olarak desenlenen çalışmanın katılımcılarını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 48 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin çalışma grubuna seçilme nedenleri, günlük ve akademik yazma faaliyetlerinde tablet kullanmalarınıdır. Çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle, dijital ortamlarda yazmanın kullanıcılara; fiziksel rahatlık, zaman tasarrufu, ekonomik olma, kolay paylaşım imkânı, görsellerin kullanımı, okunaklı yazabilme, yazım ve noktalama sorunlarının azalması, sayfa düzeni ve arşivleme gibi kolaylıklar sunduğu için tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dikkat dağınıklığı, bireyselleşme, düşünce tembelliği ve intihal ise katılımcılar tarafından dijital yazma deneyiminin olumsuz yönleri olarak ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuçları, dijital ortamların yazma becerisi açısından çeşitli olumlu özellikleri sunmakla birlikte olumsuz yönlerinin de olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Dijital Yazma, Elektronik Ortamlar, Yazma Eğitimi.*

* Yrd. Doç. Dr., Ziyaretçi araştırmacı; University of Rhode Island, Media Education Lab, ABD.

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü.

Investigation of Teacher Candidates' Experiences in Digital Writing

Abstract

Developments in the field of technology provide attractive opportunities that individuals perform their writing process on digital media rather than paper. Tablets, smart phones and portable computers threaten the relationship established between the paper and pencil for many years. Depending on the situation, concepts such as digital writing, e-literacy, digital literacy has been discussed in the literature. This study aims to describe the experiences of college students writing digital environments. The participants of the study supported as a case study are 48 students studying in the Faculty of Education in Canakkale Onsekiz Mart University. The reasons for the selection of these students in study group are that they are using tablets on daily activities and academic writing. From the findings of the study, it is concluded that writing in digital media is preferred as it offers facilities such as physical comfort, time saving, cost-efficient, easy-share offer, the use of visuals, readable writing, reduction of spelling and punctuation problems, page layout, and archiving. Distractibility, individuation, the laziness of thought and plagiarism put forward by the participants as the negative aspects of the experience of digital writing. Results of this study provide negative aspects as well as positive features in terms of writing skills in digital media.

Keywords: *Digital Writing, Electronic Media, Writing Training.*

Giriş

Hızlı bir şekilde ortaya çıkan yeni teknolojiler, Türkçe öğretmenlerine bir yandan yeni fırsatlar sunarken diğer yandan da çeşitli zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Dijital teknolojilerin dil becerileri ve dil becerilerinin eğitime yönelik gittikçe artan şiddetteki baskısı; araştırmacılar, eğitim yöneticileri ve öğretmenleri karar almaya itmektedir. Bu durum karşısında gerek dil eğitimi alan yazını gerekse de eğitim politikası belirleyicileri arasında şiddetli tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmalar 1990'lı yıllarda eğitim teknolojisinin gerekliliği noktasında yaşansa da 2000'li yıllara gelindiğinde eğitimde teknoloji ilişkilendirmesinin nasıl yapılması gerektiği eksenine kaymıştır (Goodwyn, 2000). Dolayısıyla eğitim teknolojileri, dijital ortamlar ve bunların eğitim dünyasına yansması noktasında eğitimcilerin hemfikir olduğunu söyleyebiliriz. Ancak dijital teknolojilerin getirileri ve ne tür uygulamalar yapılacağı noktasında bir mutabakattan bahsetmek şu an için mümkün gözükmemektedir.

Günümüz öğrencileri ve yetişkinleri, bilgisayar ya da akıllı telefonlar aracılığıyla mesaj atmakta, e-posta göndermekte ya da almakta, merak ettiklerini anında öğrenmekte, yolcuları için bilet ayırmakta, her türlü

alışverişi yapabilmekte, gazeteleri takip edebilmekte, eğleneceği filmleri, videoları seyretmekte, hoşuna giden müzikleri dinleyebilmekte, elektronik kitaplar okuyabilmekte veya not alabilmekte ve farklı metinleri yazabilmektedir. Dolayısıyla insanoğlu elektronik bir çağın içinde günlük hayatını kolaylaştırabilecek ve gerçekleştirmek istediklerini hızlandıracak imkânlarla iç içe yaşamaktadır.

Teknolojide yaşanan bu değişiklik toplumlara, siyasî, ekonomik ve kültürel açıdan da etkilemiş veya değiştirmiştir. Doğal olarak hayata yansıyan bu değişiklik eğitim ortamlarına da yansımaktadır. Nitekim eğitimin en önemli amaçlarından biri bireyi hayata hazırlamaktır. Hayatın hızla değiştiği ve bu değişimde teknolojinin önemli bir rol oynadığından hareketle eğitimin de bu hızlı değişime ayak uydurması ve bireyleri değişen dünyaya hazırlaması beklenir. Çünkü bu çağın kendine özgü birtakım özellikleri vardır. Dolayısıyla eğitim hayata paralel olarak sürdürülmek koşuluyla bireyleri çağın ve çevrelerinin gerçeklerine hazır hale getirmektedir.

Teknolojinin salt doğru ve faydacı bir yaklaşımla ele alınması mümkün görünmemektedir. Değişen dünyanın bir gerçeği olarak teknolojinin eğitimde kullanılması gerekliliği söz konusu olmaktadır. Ancak teknoloji üzerine yapılan araştırmalar birbirine zıt iki boyuttan bahsetmektedir: Teknolojik iyimserlik ve teknolojik kötümserlik (Coşkunoğlu, 2001; Kuban, 1999). Teknolojik iyimserlik, teknoloji kaynaklı her gelişmenin insanlığın gelişimi için atılan yararlı bir adım olduğunu ifade ederken teknolojik kötümserlik kavramı ise teknolojik gelişmelerin insanların zararına olduğunu savunmaktadır. Oysaki teknolojik gelişmeler, sadece olumlu özellikleri değil aynı zamanda olumsuz birtakım özellikleri de beraberinde getirmekte, fayda ile zarar, zorluk ile kolaylık bir arada yer almaktadır.

Dil becerileri açısından bakıldığında, teknolojik gelişmeler her alanı etkilediği gibi insanların dili kullanma biçimlerini de değiştirmektedir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma temel dil becerilerine günümüzde görsel okuma ve görsel sunu alanları eklenmiştir. Okuryazarlık kavramı genişlemiş medya okuryazarlığı önemli bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında temel dil becerileri olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin dijital ortamlarda birtakım farklılıklar gösterdiği farklı araştırmalarda ortaya konulmaktadır (Cairo, 2005; 2009; Cardullo ve diğerleri, 2012; Goodwyn, 1997; Merchant, 2003; 2005). Bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin bugün ulaştığı nokta ve taşıdığı potansiyel, eğitimin birçok alanını derinden etkilediği

gibi “yazma” eyleminin de yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (MEB, 2012). Bu nedenle, bu çalışmada öğrencilerin dijital ortamlarda yazma (e-yazma) becerileri konu edilmiştir.

Dijital Yazma

Bireyler, günlük hayatının büyük bir kısmını yazının, sözün ve görsellerin bir arada olduğu çok katmanlı diyebileceğimiz ortamlarda ve metinlerle geçirmektedir (Tüzel, 2012). Günümüzde bireyin hayatını ses, müzik, hareketli ya da durağan görüntüler ya da bunların bir arada yer aldığı metinler çevrelemiştir (Tüzel, 2013). Bu durum, bireylerin bir yandan elektronik ortamlardaki metinleri okuma ve anlamlandırma sürecini diğer yandan bu ortamlardaki üretme (yazma) becerilerini değiştirmiştir. Sosyal medya, viki, blog, e-posta gibi dijital ortamlarda yazma becerilerini kullanan bireylerin yazma deneyimlerinin kâğıdı kullanan bireylere göre farklılık gösterdiğine çeşitli çalışmalarda değinilmektedir (Harris ve Kington, 2002; Kress, 1997; McKeon, 1999).

İnternet, günlük iletişim biçimlerinde ve buna bağlı olarak da temel dil becerilerinin doğasında yaşanan değişimde oldukça önemli bir yere sahiptir (Kress, 1997). İnternetin sağladığı “etkileşim”, “anlık ileti paylaşımı” gibi özellikler, yazılı iletişimde internet ortamlarının kullanım oranını oldukça arttırmıştır. Türkiye’de yazma eyleminde internet kullanımının geldiği boyutları daha kapsamlı algılayabilmek adına TÜİK’in (2010) yaptığı araştırmada ortaya çıkan internetin kullanılma amaçlarının incelenmesi yararlı olacaktır (bakınız Tablo 1).

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

Tablo 1. Türkiye’de İnternetin Kullanılma Amaçları	
Amaçlar	%
E-Posta gönderme/alma	2,8
Sohbet odalarına, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma forumlarına mesaj gönderme, anlık ileti gönderme (Facebook, Twitter, Chat, Msn, Skype vb. kullanarak başkaları ile gerçek zamanlı yazışma)	4,2
Çevrimiçi haber, gazete ya da dergi okuma, haber indirme	8,8
Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (satın almayı kapsamıyor)	5,7
Oyun, müzik, film, görüntü indirme veya oynatma	1,2
Sağlıkla ilgili bilgi arama (yaralanma, hastalık, beslenme, vb.)	7,3
İnternet üzerinden telefonla görüşme (VoIP) / video görüşmesi (webcam ile)	7,1
İnternet üzerinden web radyo dinleme ya da web televizyon izleme	1,1
Öğrenme amacıyla internete başvurma	7,1
Kendi oluşturduğunuz metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yüklemek	0,3
Okul, üniversite, mesleki kurslar ile ilgili faaliyetler için bilgi arama	6,4
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı (otel rezervasyon, bilet satış, vb.)	2,6
İnternet bankacılığı	6,8
Yazılım indirme (oyun yazılımları hariç)	4,8
İş arama ya da iş başvurusu yapma	0,2
Herhangi bir konuda çevrimiçi eğitim alma (yabancı dil, bilgisayar vb.)	6,3
Mal veya hizmet satışı (iş ile ilgili olmayan, açık artırma ile satış vb.)	4,1
Kaynak: TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi, 2010	

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de insanların interneti kullanma amaçları incelendiğinde, ilk sırayı e-postalar almaktadır. Bireyler bilgisayarlarının ya da akıllı telefonlarının ekranlarını kendilerine gelen e-postaları okumak ve bunlara cevaplar yazmak için kullanmaktadırlar. İnternetin ikinci sırada kullanılma durumu ise sosyal paylaşım ortamlarında gerçekleşmektedir. Burada da bireylerin yoğun bir şekilde düşüncelerini paylaşmak ya da iletişim kurmak amacıyla yazma becerilerini kullandığı görülmektedir. İnternette yazma becerilerinin kullanıldığı diğer alanlar ise sırasıyla; kendi oluşturdukları metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesinde paylaşmak üzere yükleme (%30), iş arama ya da iş başvurusu yapma (%10.2), yabancı dil, bilgisayar gibi herhangi bir konuda çevrimiçi eğitim alma (%6.3) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlarda da bireylerin etkin bir şekilde yazma becerilerini kullandıkları görülmektedir.

Günümüzde değişen metin algısı, metni sadece yazı olarak kalmaktan çıkarmış, içinde anlam barındıran iletişim kurmaya yarayan her türlü sesi, görseli, yazıyı ya da bunların birlikte yer aldığı çok katmanlı yapıları da daha yoğun bir şekilde ele almayı gerekli kılmıştır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010). Dolayısıyla günümüzdeki iletişim araçlarının yapılarının değişimi elektronik ortamlardaki yazma eyleminin sadece yazı olarak da algılanamayacağını ifade etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleştirilen Ulusal Yazma Projesi (2013) kapsamında hazırlanan raporda dijital yazma becerileri ile ilgili üç maddenin vurgulandığı görülmektedir (www.nwp.org):

a. Dijital yazma kâğıt temelli yazmadan farklıdır. Dünya ile uyum sağlamak ve farklı fikirlerle yüz yüze gelmek, tüm derece ve disiplinlerde düşünme ve ifade etme anlamlarını taşımaktadır.

b. Dijital yazma, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve bütün konularda öğrenmeye destek olmaktadır.

c. Eğitimciler, topluluk üyeleri ve politikacılarla birlikte dijital okuryazarlığı destekleyen öğrenme ortamları oluşturmada okulları teşvik etmek için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Dijital ortamlardaki yazma eylemi sadece cümleler ve paragraflar olarak ele alınamaz. Bu ortamların, ses, video, grafikler vb görsel unsurlardan oluşan çoklu bir yapı olduğu için kâğıt temelli bir yazmadan oldukça farklı bir yapı arz etmektedir (Grabill, 2005). Bu farklı yapı öğrencilerin elektronik ortamlardaki

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

yazma becerilerini etkilemektedir. Dolayısıyla dijital ortamlarda yazma becerilerinin kullanımına ilişkin öğrenciler ve öğretmenler üzerinde projeler gerçekleştirilmektedir (bkz. Writing in Digital Environments, 2003).

Elektronik ortamlarda yazma ile okuma eylemini birlikte ele almak daha uygundur. Genellikle elektronik ortamlarda paylaşılan metinleri okumak, kavramak, analiz etmek ardından da yazma eylemini kullanarak yeni metinler üretmek şeklinde bir süreç söz konusu olmaktadır. Kâğıt temelinde ele alınan yazma ile elektronik ortamlarda yapılan yazmanın bireylerin düşüncelerini yansıtmada, dikkatlerini toplamada, yazma hızında, yazmayı planlama ve yazma süreci bakımından olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Hocks, 2003).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ödevlerini yapmak ve derslerde not almak için dijital cihazları (tablet, akıllı telefonlar, bilgisayarlar) kullanan üniversite öğrencilerinin dijital yazma deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu ana amaca bağlı olarak çalışmada cevap aranacak araştırma problemleri şunlardır:

- a. Dijital yazmanın avantajlarına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
- b. Ekrana yazmanın dezavantajlarına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç olayın derinlemesine incelenmesidir. Bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve durumdan nasıl etkilendikleri ortaya konulmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 77). Çalışmada, lisans düzeyinde öğrenim gören ve dijital ortamlarda yazma tecrübesine sahip öğrencilerin incelendiği ve bu öğrencilerin dijital yazma tecrübelerinin açığa çıkarılmaya çalışıldığı göz önünde bulundurulduğunda durum çalışması yaklaşımının araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek için uygun bir araştırma yaklaşımı olduğu düşünülmüştür.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde öğrenim gören 48 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı örneklem seçim yöntemleri içerisinde yer alan “ölçüt örneklem belirleme yaklaşımı” ve “kartopu örneklem belirleme yaklaşımı” birlikte kullanılmıştır.

Ölçüt örnekleme yaklaşımında, araştırmacıların çalıştıkları konuyu kapsamlı biçimde yansıtacak birimleri belirleyebilmek adına çeşitli kriterler belirlenmeleri ve bu kriterler doğrultusunda araştırmanın katılımcılarını belirlenmeleri söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu doğrultuda araştırmacılar, ilk aşamada katılımcıları belirlemek amacıyla “günlük ve akademik yazma etkinliklerinde dijital teknolojileri kullanıyor olma” kriterini belirlemişlerdir. Bu kriteri sağlayan öğrencilere ulaşılmasında ise “kartopu örnekleme yaklaşımı” kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yaklaşımında, öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 45). Bu çalışmada da benzer bir yol izlenerek “günlük ve akademik yazma etkinliklerinde dijital teknolojileri kullanıyor olma” kriterini sağlayan bir öğrenci ile görüşülmesinin ardından o öğrencinin tavsiye ettiği bir başka öğrenci ile daha sonra görüşülen ikinci öğrencinin tavsiye ettiği bir diğer öğrenciyle görüşülmek suretiyle çalışma grubu genişletilmiş ve nihayetinde 48 öğrenciye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmanın verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin nedeni, olası görüşme yanlılığının ortadan kaldırılmak istenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda hazırlanmıştır ve açık uçlu biçimde ifade edilmiştir.

Görüşmeler, 2013 Nisan ve Mayıs aylarında araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama olarak 20 dakika civarında sürmüştür ve ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerde toplam 1000 dakikaya yakın ses kaydı elde edilmiştir.

Veri Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi, sayısallaştırılması süreci olarak tanımlanmaktadır (Balcı, 2011: 229). Öğrencilerin elektronik ortamlardaki yazma deneyimlerine ilişkin olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler sınıflandırılmış ve aralarındaki ilişkiler matrisler yoluyla ortaya çıkarılarak kategorilere ayrılmıştır. Kategorilerin sunumunda frekans değerlerinden yararlanılmasının yanı sıra öğretmen adayı görüşlerinden doğrudan aktarımlar da yapılarak incelenen konunun derinlemesine betimlenmesi amaçlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Dijital Ortamlarda Yazmanın Tercih Edilme Nedenleri

Dijital ortamlarda yazmanın kâğıda yazmaya göre avantajlarına ilişkin olarak öğrenci cevaplarının analizi sonucunda 8 kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler ve kategorilere ilişkin frekans değerleri Tablo 2’de sunulmaktadır:

Tablo 2. *Dijital Yazmanın Avantajları*

Kategoriler	f
Fiziksel Kolaylıklar	48
Görsellerle Desteklenebilmesi	44
Yazım ve Noktalama Sorunlarının Giderilmesi	41
Okunaklı Yazabilme	39
Zaman Kazanma	37
Daha Hızlı Paylaşım	29
Ekonomik Olması	29
Sayfa Düzeni	19
Arşivleme	12

Fiziksel Kolaylıklar

Katılımcıların, dijital yazma ortamlarının kendilerine sağladığı avantajların başında fiziksel rahatlığı ifade ettikleri görülmüştür. Görüşüne başvuru katılımcıların tamamı, dijital ortamlarda gerçekleştirilen yazma

eyleminin kâğıt-kalem temelinde gerçekleştirilen yazma eyleminden daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar bu görüşlerini şu cümlelerle ortaya koymuşlardır:

“Kalem ile yazarken elim çok ağrıyordu. Çok çabuk yoruluyordum.”
(Ö34)

“Özellikle uzun metinler yazmak kalemle oldukça yorucu. Klavye daha uygun ama o da ileride kalkar.” (Ö14)

“Kalem, kâğıt ile yazmak çok yoruyor. Kalemin ucu, kâğıdın düzeni, yazacağımız yüzey hepsi sorun olabiliyordu. Ekrana yazarken şarjınızın olması yeterli oluyor.” (Ö6)

Görsellerle Desteklenebilmesi

Öğrenciler, “yazılanların görsel unsurlarla desteklenmesini” dijital yazmanın bir diğer olumlu özelliği olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların neredeyse tamamı (f=44) tarafından dile getirilen bu görüş, yazının görselle desteklenmesinin öğretmen adayları tarafından aranan bir özellik olduğunun kanıtı niteliğindedir. Öğrenciler bu görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Grafik, istatistik ve şekilleri çizebilmek oldukça önemli bir avantaj.”
(Ö17)

“Ekрана yazarken yazdıklarımızı görsellerle zenginleştirmemiz, grafik ve tablolarla ifade etmemiz daha kolay.” (Ö27)

“Başlıklar, tablolar, farklı renklerin kullanımı gibi birçok avantajı var.”
(Ö38)

Yazım ve Noktalama Sorunlarının Giderilmesi

Öğrencilerin dijital yazmanın avantajları arasında gördükleri bir diğer özellik de dijital ortamların, yazım ve noktalamada karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik öneriler getirebilmesidir. Dijital ortamlar içerisinde yer alan çeşitli kelime işlemci programları (Microsoft Word®, Open Office®, NotPad® vb.) kullanıcılarına yazım ve noktalama işaretlerine yönelik çeşitli öneriler getirebilme ve hatalı olabilecek kullanımların altını çizerek dikkat çekebilme özelliğine sahiptir. katılımcılar kelime işlemci programlarının sağladığı bu imkânı, dijital ortamlarda yazmayı tercih etmelerini sağlayan önemli bir avantaj olarak görmektedirler ve bu görüşlerini şu cümlelerle dile getirmektedirler:

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

“Dijital ortamlarda yazı yazarken hatalı kullanımda bulunduğumda altını çizerek bana çeşitli önerilerde bulunuyor. Bu durum da yazılarımda daha az yazım noktalama hatası yapmama neden oluyor.” (Ö13)

“Türk Dil Kurumu sürekli olarak yazım noktalama kurallarını değiştirdiği için çoğu kuralı takip edemiyorum artık. Tablette yazarken yanlış yaptığımda beni uyardığı için daha az hata yapıyorum” (Ö41)

“Yazım hatalarımız azalıyor. Bilgisayardaki programlar sayesinde yanlış kelimeleri düzeltebiliyoruz çoğu zaman.” (Ö17)

Okunaklı Yazabilme

Araştırma kapsamında görüşüne başvuru alan öğrencilerin, dijital ortamda yazmayı tercih etme nedenleri olarak gösterdikleri bir diğer özellik de dijital ortamların okunaklı yazma konusunda kendilerine sağladığı imkândır. Kendi el yazılarının kötü olması nedeniyle karşılaştıkları okunaklılık sorununa önemli bir çözüm olarak gördükleri bu özelliğe ilişkin görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Ekran yazarken kötü yazma ihtimalimiz yok. Şekil olarak kâğıtta yazımın okunmadığı oluyordu. Kendimin bile okuyamadığım yazılar oluyordu.” (Ö21)

“Yazım çok kötü. Bilgisayarda birçok yazı tipi var.” (Ö33)

“Çoğu zaman derslerde hızlı bir şekilde not aldığım şeyleri okuyamıyordum. Bu nedenle notlarımı temize geçmek zorunda kalıyordum. Şimdi ise derslerde tabletime yazdığım notları yeniden temize geçmek zorunda kalmıyorum.” (Ö2)

Zaman Kazanma

Katılımcıların dijital yazmanın olumlu özellikleri arasında gösterdikleri diğer bir durum da dijital ortamların kendilerine zaman kazandırmasıdır. Özellikle internetin yaygınlaşmasından sonra öğrencilerin ödev, video, ders notları vb. birçok dokümanı çok hızlı bir şekilde paylaştıkları görülmektedir. Ayrıca, araştırma kapsamında görüşlerine başvuru alan katılımcıların, bu boyut altında dijital ortamlarda yapılan hataların kolayca ve kâğıt ortamıyla kıyaslandığında daha kısa sürede düzeltilebilmesini de ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmen adayları bu görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Eğer bilgisayar olmasa bir tablo için elimize cetveli alıp saatlerce vakit harcayacaktık. Ama bilgisayar sayesinde birkaç yere tıklayarak bunu yapabiliyoruz” (Ö7)

“Yazdığımız bir mektubu hem göndermek için para verecek hem de onu göndermek için postaneye giderek saatlerimi harcayacaktım.” (Ö3)

“Lisede dönem ödevlerini kendi el yazımızla ve tükenmez kalem kullanarak yazmamız zorunluymuştu. Bir sayfada hatta yaptığımızda sayfayı baştan yazmam gerekiyordu. Bu beni çıldırtmıştı. Ödev bitene kadar yazmaktan soğumuştum. Ama bilgisayarda yazdığımızda hatalarımı düzeltmek birkaç saniyemi alıyor” (Ö14)

Daha Hızlı Paylaşabilme

Gelişen teknolojiyle birlikte ortaya çıkan medya araçlarının (internet, İnternet günlükleri, viki ortamlar, sosyal medya araçları vb.) kullanıcılarına ürettikleri içeriği anında paylaşabilme imkânı sunması nedeniyle birçok kullanıcı artık üretici konumuna geçmiştir. Öğretmen adayları dijital ortamlarda yazmanın, üretilen içeriğin daha kolay paylaşımına imkân sağladığını ifade etmektedir:

“Ödevleri, çalışmalarımızı, hocaların verdiği dokümanları vs. birçok şeyi paylaşma imkânımız var. Özellikle sınav zamanlarında çalışma notları paylaşılıyor. Öbür türlü fotokopi çektirmek için bir sürü uğraşmak gerekiyordu” (Ö5)

“Elektronik ortamda aldığım notları diğer arkadaşlarıma istediğim zaman gönderebiliyorum. Kâğıda yazdığımızda bunu yapma şansım yok.” (Ö12)

Ekonomik Olması

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulmuş katılımcılar, dijital ortamlarda yazmanın sağladığı bir diğer avantaj olarak da kağıt-kalem temelli yazma ile kıyaslandığında daha ekonomik olmasını göstermektedirler:

“Tabletimde aldığım notları arkadaşlarıma mail atabiliyorum ya da Facebook’da bulunan sınıfın grubuna koyuyorum. Böylece kimse fotokopi ücreti ödemiyor.” (Ö13)

“Bugün binlerce e-postayı hiçbir ücret ödmeden gönderebiliyoruz.” (Ö7)

Sayfa Düzeni

Bilgisayardaki programların getirdiği en önemli avantajlardan biri de sayfa düzeninin istenildiği gibi oluşturulabilmesidir. Sayfa kenarındaki boşluklar, satır aralıkları, paragraf yapısı, yönlendirme, sütunlar halinde yazma vb. olanaklar dijital ortamlarda yazmanın olumlu özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar da dijital ortamda yazmanın sağladığı bu avantajlara değinerek bu görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Aynı belge üzerinde birçok değişimi birkaç dakika içinde yapabilme imkânı var. Yazı tipi, punto, sayfa yapısı, satır aralığı vb. Bu da bilgisayar da yazdıklarımın daha düzenli olmasını sağlıyor.” (Ö24)

“Benim yazılarımda satırları kesinlikle düz görmezsiniz. Ya yukarı ya aşağı muhakkak kaymalar oluyor. Ayrıca yazılarım düzensiz oluyordu, göze hitap etmiyordu. Bilgisayarda yazdığımda ise bu şekil özellikleri için endişelenmeme gerek kalmıyor. İçeriğe yoğunlaşabiliyorum.” (Ö35)

Arşivleme

Bilgisayar, tablet ve akıllı telefonların hafıza özellikleri sayesinde birçok yazılı, sesli ya da görüntülü dosyalar depolanabilmektedir. Bilgisayarın sunduğu “ctrl + f”, “ara” gibi fonksiyonlar sayesinde dosyalara erişim kolaylaşabilmektedir. Dijital ortamların sağladığı bu olanak katılımcılar tarafından şu cümlelerle dile getirilmiştir:

“Elektronik ortamlarda yazmanın en önemli avantajı bilgilerimizi, notlarımızı vb. her türlü dokümanı arşivleyebiliyoruz. Aksi takdirde aldığım notları, yazdıklarımı genelde kaybediyordum” (Ö5)

“Her ders için ayrı bir klasör yaptım. Derslerde notlarımı tutarken farklı defterler kullanıyor gibiyim. Daha sonra da istediğim dersin klasörünü açarak istediğim tüm notlara ulaşabiliyorum” (Ö16)

Dijital Ortamlarda Yazmanın Dezavantajları

Dijital ortamlarda yazmanın kâğıda yazmaya göre dezavantajlarına ilişkin olarak öğrenci cevaplarının analizi sonucunda 4 kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler ve kategorilere ilişkin frekans değerleri Tablo 3’te sunulmaktadır:

Tablo 3. Dijital Ortamlarda Yazmanın Dezavantajları

Kategoriler	f
Dikkat Dağınıklığı	42
Bireyselleşme	15
Düşünce Tembelliği	14
İntihal	7

Dikkat Dağınıklığı

Yazma ile dikkat arasında sıkı bir ilişki vardır. Öğrencilerin hemen hemen tamamı (f=42) dijital ortamlarda -özellikle interneti erişiminin var olması durumunda- gerçekleştirdikleri yazma sürecinde dikkat dağınıklığı ve odaklanma problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir:

“Odaklanma sıkıntısı yaşadığım oluyor. Yazacağım bir ödevde başlamadan önce özellikle internette sosyal paylaşım sitelerine girmek gibi bir hastalık var. Bu da dikkatimi dağıtıyor. Ya da yazmaya başladığım sırada aklıma bir şey geliyor imkânım olduğu için hemen ara verip İnternette onu araştırmaya başlıyorum. Bu da odaklanmamı engelliyor.” (Ö17)

“Ekran yazmanın kâğıda yazmaya göre dikkat süresini azalttığına inanıyorum. Ben bilgisayar bu kadar hayatıma girmeden önce daha uzun süre yazabiliyordum. Çok daha sağlıklı düşünüyordum diyebilirim. Şimdi düşüncülerim daha dağınık ve bunları ifade etmekte zorluk çekiyorum.” (Ö33)

“Kağıda yazdığımda dikkatimi daha kolay yoğunlaştırabiliyorum.” (Ö1)

Bireyselleşme

Elektronik ortamlarda bireylerin yazıyı en çok kullandıkları alanlardan birisi de sohbet ortamlarıdır. Birçok programla insanlar görüntülü ya da yazılı bir şekilde birbirleriyle iletişim kurabilmektedir. Bireylerin çoğu zaman saatlerce bu ortamlarda, yeni kişilerle tanıştıkları, uzaklardaki yakınlarıyla sohbet ettikleri görülmektedir. Bu durum çoğu zaman bireyleri bilgisayar ya da akıllı telefonlara bağlamakta, onların yüz yüze iletişimden ziyade çevrim içi iletişime önem vererek bireyselleşmelerine neden olmaktadır. Bu durum araştırma kapsamında görüşlerine başvuru katılımcıların yaklaşık üçte birlik kısmı (f = 15) tarafından dijital ortamlarda gerçekleştirilen yazma eyleminin

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

olumsuz bir yönü olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar bu görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Sosyal iletişimsizliğe neden olduğunu düşünüyorum. Çoğu zaman dışarı çıkıp iletişim kuracağımız yerde evde chat ortamlarında yazıştığımız oluyor.” (Ö17)

“Artık aynı ortamlarda bile birbirlerine mesaj yazanlar var. İletişim kurarken iletişimsizlik yaşamak gibi bir şey oldu.” (Ö3)

“Bence bilgisayar başında ne kadar fazla zaman geçirirsek bu alışkanlığımız o kadar artıyor. Bazen ödev yapmak için oturuyoruz ama internette dolaşmaya başlıyoruz. Ödevi bilgisayarda değil kâğıda yazsak bence boşuna vakit kaybı olmayacak. İnternette online olarak geçirdiğimiz o zaman dilimini daha farklı değerlendirebileceğiz” (Ö41)

Düşünce Tembelliği

Katılımcılar ($f = 14$), dijital ortamlarda yama eyleminin düşünce tembelliğine neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşü savunan öğrenciler dijital ortamlarda üretmekten çok tüketimin gerçekleştiğini düşünmektedirler. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Sosyal ortamlarda çoğu zaman ezbere ve klişe cümleler yazılmaya başladı. Çoğunlukla aktarımlar yapılıyor orijinal yazma çok az. Ancak kâğıt ortamında daha çok üretken olunabilir.” (Ö18)

“Önceden kâğıtta yazarken güzel kompozisyonlar yazardım. Şimdi özellikle sosyal paylaşım alanlarında dolaştığımdan beri daha az yazıyorum. İlginç şeyleri paylaşıyorum ama kendimin yazdığı çok az şey var.” (Ö43)

İntihal

Yazmada karşılaşılan olumsuz özelliklerden biri de çok sık intihalin yaşanmasıdır. Özellikle dijital ortamlarda öğrencilerin, kendilerine verilen ödevleri yaparken yararlandıkları kaynaklardaki bilgileri hiç değiştirmeden ve kaynakça belirtmeden kullandıkları görülmektedir. Dijital ortamların sunduğu “kopyala yapıştır” olanağının sıklıkla öğrencileri bu yola sevk ettiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının dijital yazmanın dezavantajları arasında bu duruma da yer verdikleri görülmektedir:

“Çoğu öğrenci ödevlerini internette doğrudan indiriyor. Bir ara bazı hocalarımız ödevleri elde yazarak vermemizi bile istediler bu yüzden. Ancak çok fazla sürmedi çünkü artık teknolojiyi kullanmamak eksiklik oldu... Elde

yazdığımız ödevlerde bir yerlerden kopyalama yapma imkânımız daha az. Bilgisayardaki ödevlerimizin büyük çoğunluğu kes, kopyala ve yapıştır şeklinde yaptığımız ödevler. ” (Ö8)

“Öğrencilerin birçoğunun yazdıklarının önemli bir kısmı, bazen tamamı internete dayanıyor. Hocalarımız çok kızıyor ama bu bir gerçek...” (Ö5)

Tartışma ve Sonuç

1990’lı yılların başlarından itibaren iletişim ortamlarında önemli değişiklikler oldu. Televizyon, radyo gibi iletişim araçlarına bilgisayar, internet ve cep telefonlarının eklenmesiyle birlikte iletişim ortamları zenginleşti. Ortaya çıkan yeni iletişim araçlarının bir sonucu olarak günümüzde okuryazarlık yeni boyutlar kazandı. Okuryazarlığın kazandığı; görsel, yorumsal, doğrusal olmayan, etkileşimli, dinamik ve dolaşıma açık (mobil) yapı okuryazar bireylerin sahip olması gereken becerilerde bir takım değişiklikler meydana getirdi (Coiro, Knobel, Lankshear ve Leu, 2008).

Yukarıdaki paragrafta kısaca bahsedilen değişimden diğer dil becerileri olduğu kadar yazma becerisinin de etkilendiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Dijital teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların hemen hemen her yere götürebildikleri cihazlar, yazmayı kâğıt-kalem tekelinde gerçekleşen bir süreçten çıkararak ekran ve klavye teknolojilerinin de söz konusu olduğu bir süreç haline getirdi. Çalışmanın başında da değinildiği üzere alan yazında yapılan çeşitli araştırmalar, kâğıt temelli yazma ile dijital ortamlarda gerçekleşen yazmanın birbirinden farklı fiziksel ve zihinsel özellikleri bünyesinde barındırdığını ortaya koymaktadır (Merchant, 2003; 2005).

Günlük ve akademik yaşantılarında dijital ortamlarda yazmayı tercih eden üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen sonuçların iki temel kategoride değerlendirilmesi mümkündür. Birinci kategoride katılımcıların dijital yazmayı tercih etme nedenleri yer almaktadır. Bu kategorideki sonuçlara göre katılımcılar dijital ortamların kendilerine sunduğu; (1) fiziksel rahatlık, (2) zaman tasarrufu, (3) ekonomik olma, (4) kolay paylaşım imkânı, (5) görsellerin kullanımı, (6) okunaklı yazabilme, (7) yazım ve noktalama sorunlarının azalması, (8) sayfa düzeni ve (9) arşivleme gibi kolaylıklar nedeniyle günlük ve akademik hayatlarındaki yazma eylemlerinde dijital ortamları tercih etmektedirler. Çalışma sonuçlarının toplanabileceği ikinci temel kategori ise dijital ortamlarda yazmanın dezavantajlarıdır. Görüşüne

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

başvurulan katılımcılar, dijital yazmanın; (1) dikkat dağınıklığı (2) bireyselleşme, (3) düşünce tembelliği ve (4) intihal olmak üzere 4 farklı dezavantaja sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada ortaya çıkan bu sonuçlar ile alan yazında yapılan çalışmaların bazı noktalarda paralellikler oluştururken bazı noktalarda ise farklılıklar oluşturduğu görülmektedir. Aşağıda bu farklılık ve benzerlikler üzerinde durulmaktadır.

National Writing Project (NWP) kapsamında yapılan çalışmalar, internet ve dijital ortamların öğrencilerin yazdıklarını geniş bir kitleye ulaştırmada ve öğrencileri önceki nesillere göre daha fazla formatta yazmaya karşı cesaret vermede öne çıktığını ortaya koymuştur (Purcell, Buchanan ve Friedrich, 2013: 2). Bu çalışmada da öğrencilerin dijital ortamların avantajları arasında “yazılanların paylaşılmasına imkân verme” boyutuna yer vermiş olması NWP’nin sonucunu destekler niteliktedir. Ancak Tornero (2004) tarafından Avrupa Birliği için hazırlanan Dijital Okuryazarlık Raporunda, dijital ortamların öğrencilerin kişisel ifade ve yaratıcılıklarını kolaylaştırdığı tespitinde bulunulmuştur. Oysa bu çalışmada, katılımcılar dijital ortamların dikkat dağınıklığına yol açarak yazılı ifade gücünü azalttığını belirtmişlerdir. Böyle bir farklılığın ortaya çıkmasında, bu çalışma kapsamında görüşlerine başvuru alan öğrencilerin dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı gibi alanlara ilişkin bir eğitim almamış olmaları etkili olabilir. Potter (2011) medya okuryazarlık düzeyi yüksek bireylerin dijital ortamlarda seçme, sınırlama ve analiz etme becerilerinin gelişmiş olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu türden becerilere sahip olan bireylerin dijital yazma sürecinde belirlediği amaçtan sapmaması ve dikkatini yazacağı içeriğe odaklaması daha olası bir durumdur.

Çalışma kapsamında ulaşılan bir diğer bir sonuç da katılımcıların büyük bir kısmının dijital ortamlarda gerçekleşen yazma eyleminin taşıdığı zihinsel ve fiziksel süreç farklılıklarının ayırdımın da olduğu şeklinde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların dijital ortamlardaki yazma sürecine ilişkin üst bilişsel farkındalıklarının var olduğu şeklinde değerlendirilebilecek bu sonuçtan hareketle, katılımcıların yazmak için dijital ortamları tercih etme nedenlerinin yalnızca popüler kültürle ve artan dijital ortamlarla ilişkilendirilemeyeceğinin söylenmesi mümkündür. Zira katılımcıların görüşleri incelendiğinde, dijital teknolojilerin yazma sürecinde kendilerine sağladığı imkânların farkında oldukları görülmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse katılımcıların dijital ortamları tercih etme nedenleri yazma sürecinde kendilerine sağladığı kolaylıklardan yararlanmak istemelerindedir ve bilinçli bir tercihtir.

Öneriler

Çalışmanın sonuçlarından hareketle şu öneriler ortaya konulabilir:

- Öğrencilerin basılı okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi kadar dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine de önem verilebilir.
- Dijital ortamda yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik yöntem ve stratejiler konusunda daha fazla akademik çalışma yapılabilir.
- Dijital ortamlarda yazma becerilerinin olumsuz özelliklerini ortadan kaldıracak uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Balcı A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cairo, J. (2005). Making sense of online text. *Educational Leadership*, 63(2), 30-35.

Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C., & Leu, D. (. (2008). *Handbook of research on new literacies*. New York: Erlbaum.

Cairo, J. (2009) Rethinking online reading assessment. *Educational Leadership*, 66(6), 59-63.

Cardullo, V., Zygoris-Coe, V., Wilson, N. S., Craanen, P., Stafford, T. R. (2012) How students comprehend using e-readers and traditional text: Suggestions from the classroom. *American Reading Forum Annual Yearbook*, Vol. 32.

Coşkunoğlu, O. (2001). İnternet, Demokrasi ve Aydın Sorumluluğu. 23-24 Mart 2001 Bilişim Toplumuna Giderken *Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları, 14, 287-291.

Çuhadar, C. ve F. Odabaşı (2004). Mobil Teknolojilerin Eğitimde Kullanımı. *Uluslararası 2. Balkan Eğitim Bilimleri Kongresi*. Edirne. 317-321.

Danielle Nicole DeVoss, E. (2010). *Because Digital Writing Matters: Improving Student Writing in Online and Multimedia Environments*. Copywrited Material.

Goodwyn, A. (2000) *English in the digital age: Information and Communications Technology and the Teaching of English*. London and New York: Cassell

Öğretmen Adaylarının Dijital Yazma Deneyimlerinin İncelenmesi

Goodwyn, A. (1997) Interim evaluation of information technology in English Project. London: DfEE.

Grabill, J. (2005). Elektronik Writing, Research And Teaching. *The Clearing House* , 100.

Harris, S. and Kington, S. (2002) ‘Innovative Classroom Practices Using ICT in England’, http://nfer.ac.uk/research/down_pub.asp (erişim tarihi: 06.09.2013).

Hocks, M. E. (2003). Understanding visual rhetoric in digital writing environments. *College Composition and Communication*, 54(4): 629-656.

Kress, G. (1997) ‘Visual and verbal modes of representation in electronically mediated communication: The potentials of new forms of texts’, I. Snyder (ed.) Page to Screen: Taking literacy into the electronic age. London: Routledge, s. 53-79.

Kuban, B. (1999). Teknolojik Determinizm Ve Teknolojinin Toplumsal Denetimi. *14-15 Nisan 1999 Uluslararası Bilim, Teknoloji Ve Toplum Sempozyumu Kitapçığı*. Ed: H. Ansal ve D. Çalısır, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1, 183-190.

Kurudayıoğlu M. & Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , 283-289.

Kuş E. (2012). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Merchant, G. (2003) ‘Email me your thoughts: digital communication and narrative writing’, *Reading, Literacy and Language*, 37 (3): 104-10.

Merchant, G. (2005) ‘Digikids: cool dudes and the new writing’, *E-Learning*, 2 (1): 50-60.

McKeon, C.A. (1999) ‘The nature of children’s e-mail in one classroom’, *The Reading Teacher*, 52 (7): 698-706.

MEB. (2012). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*.

National Writing Project. (2013). 04.09.2013 tarihinde <http://www.nwp.org/> adresinden alınmıştır.

Potter, W. (2011). *Media literacy (5th Edition)*. London: Sage Publication.

Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tornero, J. M. P. (2004). Promoting digital literacy: Understanding digital literacy. Barcelona: University of Autonoma.

TÜİK. (2010). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım İstatistikleri. Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu.

Tüzel, S. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Medya Okuryazarlığı: Bir Eylem Araştırması*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tüzel, S. (2013). Çok katmanlı okuryazarlık öğretimine ilişkin Türkçe öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 9(2): 133-151.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Writing in Digital Environments (WIDE). (2003).

<http://www2.matrix.msu.edu/wide/> adresinden 04.09.2013 tarihinde alınmıştır.